

Täysistunto

Tiistai 24.5.2016 klo 13.59—20.03

5. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi omaishoidon tuesta annetun lain ja eräiden muiden lakien muuttamisesta

Hallituksen esitys HE 85/2016 vp

Lähetekeskustelu

Toinen varapuhemies Paula Risikko: Lähetekeskustelua varten esitellään päiväjärjestyksen 5. asia. Puhemiesneuvosto ehdottaa, että asia lähetetään sosiaali- ja terveystieteiden lautakuntaan.

Keskustelu

18.41 **Aila Paloniemi kesk:** Arvoisa rouva puhemies! Suomen väestörakenne on voimakkaassa murroksessa. 2020-luvun Suomessa yhä suurempi osa suomalaisista on ikäihmisiä. Valtaosa heistä toivoo voivansa asua kotoa tai kodinomaisesti mahdollisimman pitkään. Tätä toivetta mahdollistetaan nyt hallituksen kärkihankkeella ja siihen liittyvillä lakiesityksillä. Lakimuutosten tavoitteena on tukea omaishoitajien ja perhehoitajien jaksamista. Kun hoitajat voivat hyvin, myös hoidettavat voivat hyvin. Hoitajien jaksamista tukemalla voidaan myöhentää merkittävästi hoidettavan henkilön muun hoidon tarvetta. Omaishoidon ja perhehoidon kehittämiseen on varattu mittava lisämääräraha, suurimmillaan lähes 100 miljoonaa euroa vuodessa vuodesta 2018 alkaen.

Arvoisa puhemies! Tällä hetkellä noin 4,5 prosenttia yli 75-vuotiaista on omaishoidon piirissä. Osuus on viime vuosina pysynyt samana, vaikka valtakunnallisena tavoitteena on ollut osuuden nostaminen jopa 6—7 prosenttiin. Nyt esitettävillä toimenpiteillä arvioidaan saatavan omaishoitajien osuus taas nousemaan. Vuonna 2020 omaishoidon osuuden arvioidaan olevan noin 5 prosenttia, ja vaikka tuo osuuden kasvu on maltillinen, määrällisesti muutos on merkittävä. Toimenpiteiden vaikutuksesta arvioidaan saatavan noin 4 500 uutta omaishoitajaa.

Tämän uudistuksen keskiössä on omaishoitajien vapaajärjestelmän kehittäminen. Tällä hetkellä arviolta noin 15 prosenttia omaishoitajista ei ole ollenkaan lakisääteisen vapaaehtoisuuden piirissä. Uudistuksen myötä kaikilla omaishoitajilla olisi oikeus vähintään kahteen vapaavuorokauteen kuukaudessa. Tämä parantaa esimerkiksi omaa lastaan hoitavien, työssä käyvien omaishoitajien asemaa, joilla ei välttämättä ole ollut lainkaan mahdollisuutta raskaasta hoitovastuusta irrottautumiseen. Niillä omaishoitajilla, joiden antama hoitotyö on ympärivuorokautisesti ja jatkuvasti sitovaa, oikeus kolmeen vapaavuorokauteen säilyy samoin edellytyksin kuin nykyäänkin.

Keskeisin ongelmakohta omaishoitajien vapaissa on tällä hetkellä se, että arviolta lähes puolet omaishoitajista ei pysty tai halua hyödyntää oikeuttaan vapaaseen. Syynä on ollut usein se, että kunnan tarjoamia sijaishoitovaihtoehtoja on pidetty varsin yksipuolisina ja

Pöytäkirjan asiakohta PTK 57/2016 vp

tarjolla on ollut useammin laitoshoidoa tai hoitoa palveluasumisyksiköissä ja esimerkiksi kotiin annettavaa sijaishoitoa on ollut vain harvoille tarjolla. Mutta monet hoidettavat eivät halua lähteä kodin ulkopuoliseen sijaishoitoon. Esimerkiksi muistisairaille se on vaikeaa.

Tilanteen korjaaminen vaatii siis ennen kaikkea kuntien toimintatapojen kehittämistä. Tähän pyritään ensinnäkin kärkihankkeiden toimenpiteillä, joissa sijaishoidon monipuolistaminen on yksi ikäihmisten kärkihankkeen kulmakivistä. Lakimuutosten toimeenpanon yhteydessä keskeisessä asemassa on lyhytaikaisen perhehoidon käytön laajentaminen myös omaishoitajien vapaan aikaisen hoidon järjestämisessä. Toimeenpanon ohjauksessa kiinnitetään huomiota toimeksiantosuhteiseen sijaishoitoon, jossa sijaishoitaja voisi olla esimerkiksi hoidettavan läheinen, sukulainen tai tuttava, joka voisi tulla hoitajan vapaan ajaksi hoidettavan kotiin.

On hienoa, että tämän uudistuksen myötä myös omaishoitajien valmennus, koulutus sekä hyvinvointi ja terveystarkastukset nostetaan lain tasolle. Omaishoitajien hyvinvointi ja terveystarkastukset ovat tärkeitä erityisesti niille omaishoitajille, jotka eivät ole työterveyshuollon piirissä. Näin voidaan ennalta ehkäisevästi puuttua riskitekijöihin.

Arvoisa puhemies! Suomessa arvioidaan olevan tällä hetkellä noin 60 000 sellaista omaistaan tai läheistään hoitavaa henkilöä, jotka täyttäisivät omaishoidon tuesta annetun lain edellyttämät kriteerit omaishoitosopimuksen tekemiselle. Heistä noin 43 000 on tuon sopimuksen tehnyt. Osa on ilman sopimusta omasta tahdostaan, osa siksi, että kuntien kriteerit sopimuksen tekemiselle ovat tiukat ja määrärahat joudutaan kohdentamaan vaativampiin tilanteisiin. Kunnat voivat tukea ilman omaishoitosopimusta omaistaan tai läheistään hoitavia henkilöitä sosiaalihuoltolain mukaisilla palveluilla. Nyt sosiaalihuoltolakia ehdotetaan täsmennettäväksi siten, että kunta voisi järjestää päivittäin sitovaa hoitoa ja huolenpitoa omaiselleen tai läheiselleen antavan henkilön vapaan aikaisen sijaishoidon. Kunnan käytettävissä olisivat vastaavat keinot vapaan aikaisen sijaishoidon järjestämiseen kuin omaishoidon tuessakin, ja vapaan aikaisista palveluista perittäisiin hoidettavalta asiakasmaksu vastaavin perustein kuin omaishoidon tuessa.

Pidän näitä kahta lakiesitystä erinomaisina. Nyt kerta kaikkiaan panostetaan omaishoitajien ja perhehoitajien jaksamiseen.

18.46 Sari Sarkomaa kok: Arvoisa puhemies! Omaishoidossa on kyse erittäin arvokkaasta mutta usein myös hyvin sitovasta ja raskaastakin työstä läheisten hoitamiseksi. Nyt tämä lähetekeskustelussa oleva esitys omaishoidon tuesta on merkittävä askel eteenpäin. Siinä tavoitteena on vahvistaa kaikenikäisten omaishoitoa.

Kokoomukselle oli hallitusneuvotteluissa todellakin olennaista, että omaishoidon kehittämisessä otettaisiin selkeitä askelia eteenpäin Kansallisen omaishoidon ohjelman viitoittamalla tiellä, ja tässä esityksessä nyt niitä askelia eteenpäin otetaan. Oli tärkeää, että hyvin vaikeassa taloustilanteessa, tilanteessa, jossa tehdään isoja, mittavia leikkauksia jotta-kuinkin joka hallinnonalalle, oikeasti oikeita euroja panostetaan omaishoitajien jaksamiseen ja omaishoidon kehittämiseen. Tämä on tärkeää, koska tulevaisuudessa yhä useampi hoitaa sairasta tai muuten apua tarvitsevaa läheistään. Omaishoitajien jaksamisen tukeminen on inhimillisesti välttämätöntä, mutta se on myöskin yhteiskunnalta kannattava investointi. Jo hallitusneuvotteluissa sovittiin merkittävästä panostuksesta omaishoitoon, eli omaishoitajien ja perhehoitajien vapaajärjestelmän kehittämiseen on varattu 75 miljoonaa euroa vuosittain.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 57/2016 vp

Tässä lakiesityksessä todellakin lisätään omaishoitajien oikeutta vapaaseen ja omaishoitajille järjestetään valmennusta ja täydennyskoulutusta sekä hyvinvointi- ja terveystarkastuksia tarvittaessa, näin lukee lakiesityksessä. Ja erittäin tärkeä on tuo muutos, jolla vahvistetaan niiden henkilöiden oikeutta vapaaseen, jotka toimivat käytännössä omaishoitajina ilman, että siitä on tehty omaishoitotosopimus.

Tämä on todellakin tärkeä esitys, ja näillä kaikilla ehdotuksilla parannetaan hoitajien jaksamista ja edellytyksiä huolehtia entistä paremmin hoidettavastaan, eli tämä esitys parantaa perheiden arkea ja omaishoidon laatua. Tällä hetkellä noin 15 prosenttia omaishoitajista ei ollenkaan käytä vapaapäiviään. Tietysti tilastointi on vielä epätarkkaa, mutta nämä luvut ainakin itselleni olen saanut, ja me tässä salissa olevat tiedämme, että tämän esityksen tärkeä osa on se, että tuodaan joustavuutta vapaiden käyttöön. Omaishoitajat ovat toivoneet, että vapaapäivää voi käyttää myöskin vähemmän kuin vuorokauden eli pienissä pätkissä, eli sen vapaan käytön on oltava joustavaa niin, että se palvelee sitten hoitajan ja hoidettavan, tämän kokonaisuuden, tarvetta.

Tämän lakiesityksen mukaan kunnalla on velvollisuus järjestää omaishoitajille tarvittaessa valmennusta ja koulutusta. Tämän valmennuksen ja koulutuksen antajina ovat olleet perinteisesti järjestöt, ja on tärkeää, että tämä järjestökokonaisuus — mitä tämä merkitsee, kun tämä lakiin kirjataan, mitä tämä merkitsee järjestöille — käydään tarkkaan sosiaali- ja terveysvaliokunnassa läpi, ja myöskin se, mitä nämä terveystarkastukset merkitsevät, kun tämä on kirjattu nyt tietenkin ensimmäistä kertaa lainsäädäntöön. Tästä on ollut kuntaohje aikaisemmin. Toivottavasti tämä vahvistaa sitten kunnissa sitä, että omaishoitajille tehdään näitä ennalta ehkäiseviä terveys- ja hyvinvointitarkastuksia. Ainakin omassa kotikaupungissani nämä ovat olleet tähän mennessä sähköisiä, omahoitoa tukevia tarkastuksia, ja toivon, että saamme sitten vauhtiin sen, että myöskin ihminen kohtaisi omaishoitajan. Toivottavasti tuleva sote-uudistuskin vahvistaa perusterveydenhuoltoa, että omaishoitajat ja -hoidettavat pääsevät ajoissa hoitoon.

Arvoisa puhemies! Totean taloudellisista vaikutuksista, että tämän esityksen tarkoitus on tukea palvelurakennemuutosta ja myöskin muutosta kotihoitopainotteisemmaksi koko palvelurakenteessa ja parantaa hoidon laatua. Sillä, että me tuemme omaishoitajien jaksamista, voimme myöhentää muun kodin ulkopuolisen hoidon tarvetta ja sitä kautta pienentää myöskin kuntien kustannuksia merkittävästi. Tämän valmistelun yhteydessä on arvioitu, että lisääntyvä omais- ja perhehoito vähentäisi kuntien kustannuksia vuoteen 2020 mennessä noin 220 miljoonaa euroa. Nämä ovat tietenkin arvioita, mutta suunta on oikea, koska olemme vielä jäljessä siitä tavoitteesta, mitä meillä olisi omaishoitajien määrä suomalaisessa yhteiskunnassa.

Haluan todeta näiden ruusujen lisäksi hieman risuja. Totean todellakin, että hallitusneuvotteluissa totesimme, että tämän tavoitteena on kehittää kaikenikäisten omaishoitoa, mutta tästä lakiesityksestä puuttuu nyt lapsivaikutusten arviointi, ja pidän sitä harmillisena sen takia, että hallitus on erityisesti luvannut tässä lapsivaikutusten arvioinnissa edetä, ja nämä vaikutusarviointit puuttuvat niin tästä omaishoidon tuki -lakipaketista kuin tästä perhehoitostakin, ja haluan todeta, että niin perhehoidossa kuin omaishoidon piirissäkin on paljon eri-ikäisiä, tarpeiltaan erilaisia lapsia, joiden oikeuksiin ja hyvinvointiin nyt ehdotetaan muutoksia, ja niihin näillä on merkittävä vaikutus.

Totean vielä lopuksi, kun tässä puhutaan esimerkiksi omaishoidettavan vanhemman lomista, että on kysymys tilanteesta, jossa lapsi on erossa vanhemmastaan, ja tämä on erityisesti semmoinen seikka, mitä YK:n lapsen oikeuksien komitea on todennut, että siinä ti-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 57/2016 vp

lanteessa pitäisi arvioida nämä lapsivaikutukset. Ja totean vielä, että pääministeri Sipilän hallituksen strategisessa ohjelmassa olemme todenneet, että Ratkaisujen Suomi -ohjelmassa on todettu, että käyttöön otetaan lapsi- ja perhevaikutusten arviointi, ja mielestäni tämä lakipaketti jos mikä olisi ollut sellainen, että nämä vaikutukset olisi pitänyt arvioida. Mutta me palaamme tähän valiokuntatyössä.

18.53 Anne Louhelainen ps: Arvoisa puhemies! Suomalaiset ovat Euroopan ahkerimpia omaishoitaajia. Kansallisen omaishoidon kehittämisohjelman mukaan jopa 1,25 miljoonaa ihmistä hoitaa omaista tai läheistään. Näin toteaa Kelan tutkija Sari Kehusmaa väitöskirjassaan. Hallitusohjelman tavoitteena on kehittää kaikenikäisten omaishoitoa ja erityisesti iäkkäiden perhehoitoa. Omaishoidon järjestämisestä laaditaan kunnan ja hoitajan välinen toimeksiantosopimus, johon liitetään hoito- ja palvelusuunnitelma. Omaishoidon tuki on kokonaisuus, joka muodostuu hoidettavalle annettavista tarvittavista palveluista sekä hoitajalle annettavasta hoitopalkkiosta, vapaasta ja omaishoitoa tukevista palveluista.

Arvoisa puhemies! Työelämässä noudatetaan erilaisia työehtosopimuksia, joissa määritellään muun muassa erilaisten taukojen pituus tai maksimiviikkotyömäärä. Omaishoito-työ on usein 24/7-työtä ilman lakisääteisiä kahvi- tai ruokataukoja. Omaishoitajalla ei myöskään ole väsymystä mittaavia ajopiirtureita, jotka määrittäisivät lepotaukoja pitämistä. Lepotauot pidetään silloin, kun ne sattuvat hoidettavan päivärytmiin sopimaan. Omaishoitaja ei välttämättä edes huomaa omaa loppuunpalamistaan, sillä usein omaishoidettavan tarpeet ovat etusijalla. Omaishoitajan sosiaaliset suhteet voivat myös supistua, ja hän voi helposti syrjäytyä muusta yhteiskunnasta. Eräs vanhempi rouva totesi minulle ker-
ran olevansa vankina omassa kodissaan, hoidettava aviopuoliso kun ei halunnut vaimonsa juuri käyvän kodin ulkopuolella.

Jotta omaishoitajan uupumista ja syrjäytymistä voitaisiin ennalta ehkäistä, lisättäisiin käsittelyssä olevan esityksen mukaan lakiin kunnille velvollisuus järjestää omaishoitajalle tarvittaessa valmennusta ja koulutusta sekä hyvinvointi- ja terveystarkastuksia. Tämä on erittäin kannatettava uudistus. Uudistuksella viedään eteenpäin sekä Kansallisen omaishoidon kehittämisohjelmaa KOHOa että asteittain perhehoidon lainsäädännön kehittämistyöryhmän esityksiä. Omaishoidon ja perhehoidon kehittämiseen on hallitusohjelmassa varattu lisämäärärahaa, jonka suuruus on erittäin merkittävä.

Arvoisa puhemies! Nyt käsitellään lakia, jolla omaishoitajien oikeutta vapaaseen laajennettaisiin siten, että kaikilla omaishoitosopimuksen tehneillä omaishoitajilla olisi oikeus pitää vapaata vähintään kaksi vuorokautta kalenterikuukautta kohti. Omaishoitajilla, jotka ovat sidottuja hoitoon yhtäjaksoisesti tai vähäisin keskeytyksin ympärivuorokautisesti tai jatkuvasti päivittäin, olisi oikeus vapaaseen jatkossakin vähintään kolme vuorokautta kalenterikuukautta kohti. THL:n selvityksen mukaan kuitenkin noin puolet vapaaseen oikeutetuista omaishoitajista jätti lakisääteiset vapaansa pitämättä. Kuntien viranhaltijat ovat arvioineet, että 45 prosenttia omaishoitajista kieltäytyi vapaista, koska he eivät halunneet jättää hoidettavaa muiden hoitoon. Vapaan laajentaminen kaikkia sopimuksen tehneitä omaishoitajia koskeväksi on perusteltua omaishoitajien jaksamisen kannalta. Uudistus parantaisi muun muassa sellaisten kokoaikatyössä käyvien omaishoitajien asemaa, joiden hoito on muulloin kuin omaishoitajan työaikana omaishoitajan vastuulla. Tämä parantaisi omaishoidon ja ansiotyössä käynnin yhteensovittamismahdollisuuksia. Kunta ja omaishoitaja voisivat sopia, että omaishoitaja pitää vapaansa useampana alle vuorokauden pituisena jaksena. Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi myös sosiaalihuoltolakia. Lakiin ehdo-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 57/2016 vp

tetaan lisättäväksi omaistaan tai läheistään hoitavan henkilön vapaita koskevaa sääntelyä: miten kunta voisi järjestää vapaata omaistaan tai läheistään hoitaville henkilöille, jotka täyttävät omaishoidon tuen edellytykset mutta eivät ole tehneet omaishoitosopimusta.

Arvoisa puhemies! Kesälomia pidetään jo, ja monet odottavat oman lomansa alkamista. Yli 250 000 hoitosuhdetta kuuluu omaishoidon ja ansiotyön yhteensovittamisen piiriin. Työkaveri voi lomalle jäädessään hehkuttaa oman lomansa rentouttavaa vaikutusta, mutta kun sekä ansiotyötä että omaishoitotyötä tekevä jää ansiotyöhön kuuluvalla lakisääteisellä lomalle, omaishoitotyö jatkuu normaaliin tapaan. Omaishoitotyö tarkoittaa vastuuta omaisesta tai läheisestä. Se on aina mielessä. Omaishoitosuhteessa ei oteta lomaa.

18.58 Anneli Kiljunen sd: Arvoisa rouva puhemies! Haluan heti aluksi todeta, että on hienoa, että hallitus panostaa nyt voimakkaasti omaishoitoon. Hallitus antaa vihdoin eduskunnalle hallitusohjelmassaan luvatus esityksen omaishoitolain muuttamisesta. Hallitus keskittyy lähinnä omaishoitajien vapaapäivien kehittämiseen: esityksessä turvataan kaikille omaishoitajasopimuksen tehneille oikeus vähintään kahteen vapaapäivään kuukaudessa. Jos omaishoito on yhtäjaksoista ja sitovaa, oikeus olisi jatkossakin kolme päivää kuussa. Kuntien täytyy järjestää vapaiden aikainen sijaishoito, ja lisäksi niitä veloitetaan järjestämään omaishoitajille tarvittaessa valmennusta, koulutusta ja terveystarkastuksia. Tämä kaikki on erittäin hyvää.

THL:n selvityksen mukaan noin puolet omaishoitajista jätti lakisääteiset vapaat käyttämättä. Tähän on monta syytä, esimerkiksi: Hoidettava kieltäytyy sijaisjärjestelyistä. Omaishoitajat itse eivät halunneet käyttää niitä. Omaishoitajat ovat ilmaisseet, etteivät olleet tyytyväisiä kunnan tarjoamiin sijaishoitopaikkoihin. Osa omaishoitoperheistä olisi halunnut, että hoitaja olisi tullut kotiin. Kokemukset vapaapäivistä ovat olleet kielteisiä. Kunnat ovat tarjonneet palveluseleitä, jotka ovat kattaneet vain osan vapaapäivistä aiheutuneista kuluista. Omaishoito on koettu omaksi velvollisuudeksi. Erilaisia syitä ja tarinoita löytyy monia.

Mielestäni on tärkeää, että mahdollisimman moni omaishoitaja käyttäisi vapaapäiviä. Tämä tukisi hänen hyvinvointiaan ja jaksamistaan. Tästä syystä toivon vahvasti, että kunnat lähtevät nyt kehittämään erilaisia sijaishoitomuotoja nimenomaan asiakkaiden, omaishoitajien ja hoidettavien, tarpeista. Kyse on myös luottamuksesta, siitä, että sekä hoidettava että omaishoitaja voivat luottaa, että vapaapäivien aikana hoidettavan tilanne sijaishoitopaikassa tai kotona olisi riittävän hyvä. Tärkeää on myös se, että hoidettava viihtyy sijaishoitopaikassa. Kyse ei saa olla säilytyspaikasta, jonne hoidettava menee siksi aikaa, että omaishoitaja voi vähän hengähtää ja kerätä voimia.

Meidän tulee kehittää sijaishoitoa sisällöllisesti siten, että se vahvistaa myös hoidettavan hyvinvointia ja kuntoisuutta. Sijaishoidon on oltava yksilöllistä, suunnitelmallista ja pitkäjänteistä. Se voi olla kodin ulkopuolella tarjottua sijaishoitoa tai se voi olla kotiin vietävää hoitoa. Hyvin hoidettu sijaishoito voi tarjota myös kriisihoitoa, jos omaishoitaja sairastuu eikä kykene huolehtimaan hoidettavastaan. Tämä tarkoittaa myös sitä, että sijaishoidossa on huomioitava yksilöllisyys, omaishoitoperheen päivittäinen arki sekä rytmytykset ja toimintakäytännöt. Jos totuttua arkea lähdetään muuttamaan, omaishoitoperheet kokevat, että vapaapäivien jälkeen arki vaikeutuu, minkä takia ei jatkossa haluta käyttää lain antamia vapaapäiviä. Parhaimmillaan omaishoitovapaat tukevat omaishoitoa kokonaisuutena, niin hoidettavan kuin myös omaishoitajan. Tämä on meidän yhteinen tavoite.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 57/2016 vp

Arvoisa puhemies! Olen myös tyytyväinen siihen, että hallitus huomioi niitä omaishoitajia, jotka eivät ole tehneet sopimuksia kunnan kanssa. Omaishoito saattaa olla erittäin sitovaa ja vaativaa, mutta erinäisistä syistä sopimusta kunnan kanssa ei ole. Näissä tilanteissa vapaiden myöntämisen kriteerien tulee olla selkeitä, niin että kunnat myös käyttävät tätä sosiaalihuoltolain antamaa oikeutta. Myönteistä on myös, että vapaapäivien asiakasmaksu perustuu vastaaviin seikkoihin kuin sopimusta tehneiden.

Arvoisa puhemies! Myönteistä on myös, että esityksessä kiinnitetään erityistä huomiota omaishoitajien hyvinvointi- ja terveystarkastuksiin. Tämä ei saa olla vain tekninen seuranta. Kyse on ennalta ehkäisevistä toiminnoista. Jos omaishoitaja tarvitsee jaksamisen ja hyvinvoinnin tueksi kuntoutusta tai vapaa-aikaa esimerkiksi liikkumiseen, omaan harrastukseen sekä oman kuntoisuuden ylläpitämiseen, tulee tämä hänelle turvata vapaapäivien lisäksi. On tärkeää, että me huolehdimme omaishoitajien jaksamisesta ja oikeudesta myös omaan elämään. Sopimusomaishoito on lähes aina hyvin sitovaa. Omaishoitajat eristäytyvät herkästi kotiin, he kokevat itsensä yksinäisiksi ja sitä kautta masentuvat myös herkästi. Tutkimusten perusteella omaishoitajien kuntoisuus ja terveydentila on keskimääräisesti heikompä kuin muun väestön. Tästä syystä tähän on kiinnitettävä erityistä huomiota.

Arvoisa puhemies! Myönteistä on myös, että omaishoitajien valmennukseen ja koulutukseen kiinnitetään huomiota. Omaishoito voi tulla aivan yllättäen tai pikkuhiljaa. Siihen ei olla välttämättä valmistauduttu. Koko elämä voi muuttua aivan hetkessä esimerkiksi liikenneonnettomuuden, vammautumisen, vammaisen lapsen syntymän tai yllättävän vaikean sairauden myötä. Toisaalta ikääntymisen myötä ilmenee monia vakavia sairauksia, kuten muistisairauksia, joissa sairauden ymmärtäminen helpottaa arjesta selviytymistä. Näihin valmennus ja koulutus ovat erittäin hyviä tukitoimia omaishoitajalle ja hänen perheelleen. Meillä on hyviä kokemuksia Omaishoitajat ja läheiset -liiton järjestämistä valmennuksista. Niitä järjestetään tällä hetkellä jo useilla paikkakunnilla yhteistyössä kuntien kanssa. Palautteet ovat erittäin hyviä.

Arvoisa puhemies! Kuten olen todennut, lainsäädäntöesityksessä on paljon hyvää. Palaan seuraavassa puheenvuorossani sitten näihin kriittisimpiin kohtiin. — Kiitos.

19.04 Petri Honkonen kesk: Arvoisa rouva puhemies! Tämä hallituksen esitys todella ansaitsee suuret kiitokset. Pidän omaishoitajien tuen parantamista yhtenä tämän hallituksen keskeisimmistä sosiaalipoliittisista hankkeista. Omaishoitajat tekevät erittäin arvokasta, pyyteetöntä työtä. Omassa lähipiirissäni olen tämän nähnyt. Tämä työ kyllä ansaitsee meidän kaikkien vilpittömän arvostuksen. Täytyy muistaa, että omaishoidolla on merkittävä arvo myös kansantaloudelle, jos sellainen halutaan nähdä. Tällä hallituksen esityksellä ja myöskin sitten lisätalousarviossa tulevalla määrärahalla osoitamme arvostavamme tätä kodeissa tehtävää tärkeää hoivatyötä ja sen tekijöitä ja tuemme myöskin omaishoitajien jaksamista. Vähimmäispalkkion nostaminen ja kahden vapaapäivän takaaminen kaikille omaishoitajille on äärimmäisen tärkeä ele tässä tilanteessa.

Arvoisa rouva puhemies! Tutkimusten mukaan varsinaista omaishoitajan tukea saavien, tätä työtä tekevien, lisäksi on myös epävirallista omaishoitoa. Tällainen naapurien, ystävien tai lähiomaisten satunnainenkin apu on nähtävä mielestäni myös eräänlaisena omaishoitona, joka edistää hoivan ja avun tarpeessa olevan kotona selviytymistä ja hyvinvointia. Tälläkin on todennäköisesti merkittäviä kansantaloudellisia vaikutuksia näiden hyvinvointivaikutusten lisäksi. Sekin myös ansaitsee oman huomionsa nyt tässä keskustelussa, mitä tämän hallituksen esityksen myötä käydään.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 57/2016 vp

19.06 Niilo Keränen kesk: Arvoisa puhemies! Omaishoidon tuesta annettu laki tuli voimaan vasta vuoden 2006 alusta, siis kymmenen vuotta sitten. Omaishoitoa oli toki tapahtunut jo kauan sitä ennen, ja käytäntö eri kunnissa oli hyvinkin kirjavaa. Ja jos tarpeeksi kauas historiassa mennään, ikäihmiset ja vammaiset on ihan luontevasti hoidettu kodeissa ja perheissä.

Puhemies! Nyt omaishoitolakia ja myös seuraavana lista-asiana olevaa perhehoitolakia korjataan sen vuoksi, että ikääntyneitä ja vammaisia voitaisiin hoitaa entistä paremmin kotona tai kodinomaisissa olosuhteissa. Nykyisin ikääntyneitä ihmisiä on pitkäaikaisessa laitoshoidossa terveyskeskuksissa ja vanhainkodeissa 13 500 ja erilaisissa palveluasunnoissa noin 36 000, ja omaishoidon tuella hoidetaan runsaat 40 000. Tämän lisäksi omaishoidossa on arviolta 20 000 sellaista ihmistä, joiden hoidosta ei ole omaishoitosopimusta kunnan kanssa.

Tiedämme, että toisinaan sairaan ja ikääntyneen ihmisen hoito on hyvin vaativaa. Vaativaa on myös fyysisesti terveemmän mutta muistisairautta sairastavan ihmisen hoito. Laitoshoidossa tai palveluasumisessa esimerkiksi vuoteeseen hoitamisessa yksi auttaja ei riitä, kun vaihdetaan potilaan tai vuoteen vaatteita. Toisaalta monet omaistaan hoitavat tekevät tätä työtä sitten yksin, ja työvuoro ei pääty säännöllisesti kello 16.

Puhemies! Tämä omaishoitolain muutos pyrkii parantamaan nimenomaan omaishoitajan jaksamista. Keskeisenä on omaishoitajan vapaapäiväjärjestelmän kehittäminen. Lisäksi lakiin nostetaan myös omaishoitajien valmennus, koulutus sekä terveydenhuolto joiltakin osin. Omaishoitajat eivät kuulu työterveyshuollon piiriin. Omaishoitoon myös satsataan vuodesta 2018 alkaen 95 miljoonaa euroa vuodessa. Lakiehdotuksessa tehdään mahdolliseksi, että kunta voisi järjestää omaishoitajan tapaan vapaapäiviä myös niille, jotka hoitavat päivittäin omaistaan ilman sopimusta. Sosiaalihuoltolakiin tätä tarkoitusta varten tehtävä muutos ei kuitenkaan tee näiden vapaapäivien järjestämistä pakolliseksi. Se on kyllä edelleenkin puute, vaikka kokonaisuudessaan nämä lakiehdotukset ovat iso ja erinomainen muutos.

Puhemies! Toisaalta on hyvä muistaa, että tämä omaishoitolain muutos on osa hallituksen kärkihanketta, joka on nimeltään niinkin hieno kuin "Kehitetään ikäihmisten kotihoitoa ja vahvistetaan kaikenikäisten omaishoitoa". Siksi toivon, että jatkossa edelleenkin pyritään omaishoitoa korjaamaan. Tässä lakiuudistuksessa ei esimerkiksi ole ollut mahdollista tehdä korjauksia omaishoitopalkkioihin, jotka ovat nykyisin sitä luokkaa, että hoitajalle on todella suuri uhraus esimerkiksi keskeyttää työuransa joksikin epämääräiseksi ajaksi.

Arvoisa puhemies! Toivon, että hallituksen kärkihanketta jatkettaessa panostetaan myös siihen, että omaishoidon kriteerejä ja eritasoista hoitoa tarvitsevien palkkiotasoja tarkastellaan ja pyritään samaan ne tasapuolisiksi koko maassa. Niin ikään vapaapäivien sijaistuksia tulee kehittää jo tämän lain voimaantulon jälkeen niin, että vammaista tai ikääntyneitä ei tarvitse sijaistuksen takia siirtää laitokseen.

19.11 Kristiina Salonen sd: Arvoisa puhemies! Ryhtyminen omaishoitajaksi merkitsee monelle hyppyä tuntemattomaan. Omaishoitajuus tuo uudenlaisen roolin, jossa läheisen lääkitseminen ja hoitotoimenpiteet tulevat osaksi arkea kuten alan ammattilaisilla. Muistisaira omaisen hoitajalle arjen haasteet tarkoittavat ehkä kokonaan uudenlaisen ajattelun opettelemista. Kun tuttu ihminen ei käyttäydykään enää samalla tavalla kuin ennen, se vaatii totuttelua kaikilta läheisiltä ja erityisen paljon omaishoitajalta. Joillekin ihmisille tämä

Pöytäkirjan asiakohta PTK 57/2016 vp

sopii luonnostaan, ja he sopeutuvat uuteen tilanteeseen luontevasti. Toiset taas kokevat sen vaikeaksi ja raskaaksi.

Suomessa on viime vuosina vannottu kovasti omaishoitajuuden nimeen. Valitettavasti kuitenkin syy siihen on yleensä säästöt. Tiedämme, että vanhusten määrä kasvaa ja hoidon tarve kasvaa, ja omaishoitajuus on ikään kuin haluttu löytää ja ajatella tällaisena edullisena vaihtoehtona vastata näihin tarpeisiin. On sanottava, että meidän tulee pohtia, miten paljon omaishoittoa voidaan kasvattaa tai miten paljon omaishoittoa voidaan tavoitella, että omaishoito olisi vielä hoidettavalle itselleen mutta myös omaishoitajille elämän arvoista elämää.

Tässä esityksessä uudistukset ovat kannatettavia, sillä kaikki parannukset omaishoitajien arkeen ovat tervetulleita, mutta joskus realismi on kuitenkin hieman erilainen kuin mitä me poliitikot esimerkiksi juhlapuheissamme todistamme. On muistettava, että tällä hetkellä moni omaishoitaja on hyvin iäkäs. Me puhumme esimerkiksi paljon hyvinvointi- ja terveystarkastuksista, ja neidän ovat positiivinen asia, koska niiden kautta voidaan tarttua ongelmiin. Käytännössä kuitenkin palaute omaishoitajilta näistä terveystarkastuksista on ollut esimerkiksi se, että kysymykset seksuaalisuudesta on täysin väsyneen, iäkkään omaishoitajan kohdalla koettu jopa loukkaaviksi. Siksi meidän tuleekin ymmärtää, että se arkitodellisuus on usein aivan jotain muuta kuin mitä me haluamme katsoa kokonaisuutena, kun puhutaan vaikka hyvinvoinnista. Omaishoitajalle paljon tärkeämpää on saada nopeasti apua silloin, kun käsi on kipeä vaikka jatkuvista nostoista tai oma mieli on niin maassa ja on niin väsynyt olo, että olo on jatkuvasti itkuinen ja joka päivä tuntuu olevan vain yhtä selviytymistä. Näihin pitäisi pystyä puuttumaan, näitä pitäisi pystyä auttamaan, kun me puhumme vaikka terveys- ja hyvinvointitarkastuksista. Nopeaa apua oikeisiin tarpeisiin, joita omaishoitajat kokevat.

No, sitten tämä omaishoitajan vapaapäivä, joka on todella tärkeä asia. On tärkeää, että mekin siitä puhumme ja teemme töitä sen eteen, mutta usein, valitettavan usein, palaute omaishoitajalta on kuitenkin se, että vapaapäivän pitäminen saa aikaan perheessä sellaisen kaaoksen, että omaishoitaja ikään kuin itseään säästääkseen jättää käyttämättä tämän vapaansa. Meidän tuleekin miettiä, miten me pystymme luomaan sellaisen pysyvän ja turvallisen sijaistumallin, joka käytännössä vastaisi näiden omaishoitajien tarpeeseen. Esimerkiksi se, että yksi ja sama hoitaja voisi toimia sijaisena, tuo turvaa, tai se, että on aina sama hoitopaikka, mihin sitten omaishoitaja voi hoidettavansa viedä, voisi jollain tavalla auttaa heidän arkeaan. Meidän on kuitenkin nähtävä näiden ylätasen käsitteiden taakse, mitä ne arjessa tarkoittavat, ja pyrkiä löytämään niihinkin vastaukset.

Arvoisa puhemies! Olen ajatellut, että hoivatyötä vanhustenhuollossa tehneenä minä tunnen omaishoitajan arjen. Tiedän kyllä, millaista on huolehtia lääkkeistä, seurata terveydentilan muutoksia tai avustaa aamutoimissa. Keskustelut omaishoitajien kanssa ovat saaneet minut ymmärtämään, että omaishoitajuus on paljon muutakin kuin hoivassa avustamista. Monelle se on työtä 24 tuntia vuorokaudessa 7 päivänä viikossa. Se on katkonaisia yöunia, jatkuvaa huolta ja riittämättömyyden tunnetta. Se on yksinäisinä iltoina vastuunkantoa ja huolenpitoa sairauden edetessä. Liian moni omaishoitaja asettaa aina hoidettavan tarpeet omiensa edelle jopa oman jaksamisensa kustannuksella. Ja kuitenkin samalla omaishoitajuus on rakkaudenosoitusta, yhteisiä hellyyden ja ilon hetkiä arjen keskellä sekä inhimillistä hoivaa omassa kodissa. Toisinkaan ei omaishoitaja haluaisi valita. Nyt tiedän, että vaikka tunnen hoitotyön arjen, en voi sanoa tietäväni, mitä omaishoitajuus on. Sen todellisuuden tietävät vain omaishoitajat.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 57/2016 vp

19.16 Ulla Parviainen kesk: Arvoisa rouva puhemies! Omassa kotikaupungissani Kuusamossa on mietitty keinoja, kuinka tehdä omaishoidosta houkutteleva. Onko raha vai onko joku muu tekijä, esimerkiksi omaishoitajan saamat palvelut houkutteleva tekijä? Kuusamon kaupunki päätti oman kokeilun nimissä syksyllä 2013 kaksinkertaistaa ympärivuorokautista laitoshoidon tarvitsevaa omaistaan hoitavien palkkion. Oman uuden luokituksen mukaista palkkiota maksetaan tilanteessa, jossa työikäinen ja työkykyinen henkilö ottaa hoitovastuun runsaasti hoivaa ja huolenpitoa tarvitsevasta henkilöstä ja hoitaja tekee tätä hoivatyötä päätoimisesti tai ilman merkittäviä sivutehtäviä. Tämä ekstrahoitopalkkio on tänä vuonna 1 525 euroa kuukaudessa. Ajatus oli siinä, että ihan aidosti tuki korvaisi laitoshoidon ja antaisi hoitajalle aidon valinnanmahdollisuuden jäädä työstään hoitamaan läheistään. Joitakin uusia sopimuksia tehtiin alkuvaiheessa, mutta näyttää siltä, että muu tuki, esimerkiksi vapaapäivät ja toimiva sijaishoito ovat ratkaisevampia. Omaishoitajat itsekin toteavat hoidon olevan palvelua läheiselle ihmiselle.

Mielestäni on tärkeää tukea omaishoitajan jaksamista, ja tähän hallituksen esityksellä tähdätäänkin.

19.18 Anne Louhelainen ps: Arvoisa puhemies! Omaishoidon tuesta annetussa laissa ei ole säännöksiä omaishoitajien valmennuksesta, koulutuksesta tai omaishoitajien hyvinvointi- ja terveystarkastuksista. Omaishoitajan valmennuksessa on käytössä järjestöjen kehittämistä toimintamalleja, joita kunnat käyttävät harkintansa mukaan. Kunta voi harkintansa mukaan järjestää valmennuksen itse tai hankkia sen muilta toimijoilta, kuten järjestöiltä. Järjestöjen tekemää työtä ei voi liikaa korostaa. Esimerkiksi 25-vuotiaan Omaishoitajat ja läheiset -liitto ry:n 70 paikallisyhdistystä tekevät äärimmäisen laadukasta työtä, jota on rahoitettu pääosin Raha-automaattiyhdistyksen tuella ja myös joidenkin kuntien taloudellisella tuella, esimerkkinä vaikkapa Lahden kaupunki, joka ansiokkaasti tekee yhteistyötä maan kolmanneksi suurimman omaishoitoyhdistyksen Päijät-Hämeen Omaishoitajat ja Läheiset ry:n kanssa.

Omaishoitotilanne voi tulla eteen yllättäen ja pyytämättä. Meistä kaikista voi tulla omaishoitaja tai omaishoidettava. Tiedon, tuen tai neuvojen etsiminen ja saaminen on erittäin haasteellista. Valmennuksella ja lisäkoulutuksella on merkittävä vaikutus tämän omaishoitotilanteen onnistumiseen. Omaishoitoyhdistysten tekemä työ omaishoitosuhteen eri vaiheissa on äärimmäisen tärkeää. Yhdistykset tukevat, ohjaavat ja neuvovat selviytymään arjessa sekä tarjoavat omaishoitajille niin arvokkaita ja tärkeitä vertaistapaamisia.

Arvoisa puhemies! Omaishoidon on kehitetty paljon juuri järjestöjen toimesta. Tämä valmennus on siitä hyvä esimerkki. Jatkossa valmennus voi olla kunnan toteuttamaa tai ostettavaa tai puhtaasti järjestölähtöistä toimintaa. Toimintaa rahoitetaan usein Raha-automaattiyhdistyksen taloudellisella tuella. Myytäviin palveluihin ei tällaista avustusta voi kuitenkaan käyttää. Jos ja kun valmennuspalvelua ryhdyttäisiin myymään, se ei olisi enää avustettavaa toimintaa.

Arvoisa puhemies! Jotta järjestöillä säilyisi jatkossakin mahdollisuus osallistua omais- ja perhehoidon kärkihankkeisiin liittyviin kokeiluihin, tulee sosiaali- ja terveysvaliokunnan kiinnittää myös tähän asiaan huomiota.

19.20 Anneli Kiljunen sd: Arvoisa rouva puhemies! Yhdyn edustaja Louhelaisen kanssa tähän järjestöjen roolin ja aseman merkitykseen. Omaishoitajat ja läheiset -liiton puheen-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 57/2016 vp

johtajana tietenkin minulla on ollut suuri mahdollisuus ja kunnia seurata siellä paikallisyhdistyksissä olevaa toimintaa ja sitten myös tätä valmennustyötä, jota siellä tehdään erittäin ansiokkaasti nimenomaan Raha-automaattiyhdistyksen tuella.

Arvoisa rouva puhemies! Jo edellisessä puheenvuorossani annoin kaiken tukeni hallituksen esitykselle, ja se on siltä osin oikein hyvä. Valitettavasti hallituksen esitys ei kuitenkaan korjaa sitä omaishoitoon liittyvää perimmäistä ongelmaa, että omaishoitajat, hoidettavat ja heidän perheensä ovat edelleen tämänkin lain jälkeen eriarvoisessa asemassa eri puolilla Suomea. Omaishoidon suurimpia ongelmia on, ettei omaishoitajilla ole lain säättämää oikeusturvaa, minkä takia heitä kohdellaan hyvin eri lailla eri puolilla Suomea. Koska omaishoito on kuntien määrärahaperusteinen ja määrärahasidonnainen palvelu, kunnat voivat itse määritellä, milloin ja millä kriteereillä he antavat omaishoitopalveluja hoidettavalle ja omaishoitajalle. Kunnat voivat itse määritellä, milloin he tekevät omaishoitosopimuksen omaishoitajan kanssa. Valitettavasti kunnat eivät varaa riittävästi määrärahaa omaishoitoon. Kun määrärahat ovat kunnassa loppu, uusia omaishoitosopimuksia ei loppuvuodesta enää tehdä, omaishoitosopimuksia irtisanotaan ja palveluita heikennetään. Omaishoitokriteerejä nostetaan kesken kauden, minkä seurauksena omaishoitosopimuksen saaminen vaikeutuu. Kriteerien noston jälkeen kunnissa todetaan, että jokaiselle, joka täyttää kunnassa määritellyt kriteerit, tehdään omaishoitosopimus. Näin tilanne saadaan näyttämään paremmalta. Tämä on valitettavaa arkipäivää omaishoitajien arjessa Suomessa.

Omaishoitajat ja läheiset -liitto teki asiasta kantelun muutama vuosi sitten oikeusasiamiehelle. Liitossa me emme hyväksyneet kuntien yksipuolisia sopimusten irtisanomisia, palveluiden leikkauksia tai sitä, että kunnan kriteerien perusteella omaishoitajan kanssa, jolla olisi ollut oikeus omaishoitosopimuksen tekemiseen, sitä ei tehty vaan kunta eväsi sen, sillä määrärahat olivat loppu. Oikeusasiamiehen tulkinnan mukaan kunnat ovat toimineet laillisesti oikein. Näin omaishoitajat ovat lainsuojattomia omaishoitolaista huolimatta. Hän totesi, ettei nykyinen lainsäädäntö anna riittävästi turvaa omaishoitajille ja heidän perheilleen. Omaishoito perustuu kunnan harkintaan. Tästä syystä olen todella harmissani, ettei hallitus jatkanut ministeri Huovisen käynnistämää uutta omaishoitolakia, jonka tavoitteena oli vahvistaa omaishoitajien oikeusturvaa, estää yksipuoliset sopimusten irtisanomiset ja turvata tasa-arvoinen asema eri puolilla maata asuville omaishoitajille.

Arvoisa puhemies! Omaishoitolaista lisäksi omaishoitoperheiden hyvinvointiin vaikuttavat myös muut yhteiskunnalliset päätökset. Hallitus on nostanut sosiaali- ja terveystalouden ja kuljetuspalvelujen asiakasmaksuja, jotka ovat osaltaan vaikeuttaneet omaishoitoperheiden mahdollisuutta saada tarvittavat palvelut. Asiakasmaksukorotusten yhteydessä olisi pitänyt uudistaa myös asiakasmaksukattojärjestelmä, johon olisi sisällytetty myös sosiaalipalveluita, kotiin vietäviä palveluja, mikä olisi turvannut omaishoitoperheiden ja kotiin vietävien palveluiden saatavuuden. Nyt moni omaishoitoperhe ei pysty hankkimaan kaikkia tarvitsemiaan tukipalveluja, koska heillä ei ole siihen taloudellisesti mahdollisuutta.

Työelämän, työttömyyden ja omaishoidon yhteensovittaminen teettää valtavasti ongelmia omaishoitoperheissä. Tämä on asia, johon pitäisi paneutua vahvasti, sillä Suomen tavoitteena on työllisyyden ja työllisyysasteen parantaminen. Valitettavasti hallitus pikemminkin heikensi tilannetta heikentämällä muun muassa vuorotteluvapaan mahdollisuuksia, joita käyttivät pääsääntöisesti keski-ikäiset naiset, joista suuri osa huolehti myös omista ikääntyneistä vanhemmistaan. Työssäkäynti ja omaishoito ovat myös hyvin kokonais-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 57/2016 vp

kuormittavia, mikä tulisi tunnistaa ja huomioida niin työterveydenhuollossa kuin myös omaishoitajien terveystarkastuksissa nyt jatkossa.

Arvoisa puhemies! Kansallisessa omaishoito-ohjelmassa hallituksen tavoitteena oli selkeyttää omaishoitajien asemaa, ja siinä esitettiin muun muassa: "Omaishoito ei olisi jatkossa palvelu vaan yksi hoitomuoto muiden hoitomuotojen rinnalla. Tätä hoitotehtävää toteuttaa toimeksiantosopimuksella määritelty omaishoitaja." Tavoitteena oli, että omaishoitajan asema vahvistuisi ja selkeytyisi. Nyt nämä KOHOn eli kansallisen omaishoito-ohjelman tavoitteet jäävät toistaiseksi toteutumatta. Toivottavasti tulevaisuudessa seuraavat eduskunnat huomioivat tämän kansallisen ohjelman nykyistä paremmin.

Arvoisa puhemies! Kuten olen todennut, hallituksen esitys on oikeansuuntainen mutta riittämätön. Toivon, että hallitus ottaa vakavasti tämän kaikkein perimmäisen ongelman eli sen, että omaishoitajat ovat tänä päivänä edelleen lainsuojattomia. Heillä ei ole riittävää lain säätämää oikeusturvaa. Tähän hallituksen esitys ei valitettavasti paneudu lainkaan.

19.26 Kristiina Salonen sd: Arvoisa puhemies! Edustaja Honkonen taisi jo lähteä, mutta on kyllä todettava, että hyväntekeväisyys tai lähimmäisen apu ei ole omaishoitajuutta. Jos kaupassa käydessään tuo naapurinkin maitopurkin ja leivän, siitä ei voi puhua vielä samana päivänäkään, kun puhutaan omaishoitajuudesta. Toki tärkeää on lähimmäisen apu, yhä tärkeämpää tässä yhteiskunnassa, mutta kun puhumme omaishoitajuudesta, puhumme paljon enemmän hoitoa ja apua vaativista toimenpiteistä.

Me kaikki puhumme omaishoitajien puolesta. Olemme puhuneet jo vuosia, mutta teemme sen eteen hyvin hitaasti parannuksia. Valitettavasti tämä on todettava rehellisesti. Kansallisen omaishoidon kehittämisohjelma oli ja on edelleen hyvä pohja omaishoidon kehittämiselle. Sen vuoksi minunkin on todettava, että tässä hallituksen esityksessä olisi voitu mennä vieläkin pidemmälle, jos omaishoitajien asemaa olisi kertaheitolla haluttu reilusti parantaa. Toivon, että jatkossa kiinnitetään huomiota juuri näihin kohteisiin, joita edustaja Kiljunenkin jo esille toi, kuten esimerkiksi omaishoidon muuttamiseen hoitomuodoksi, yleensäkin omaishoitajien oikeuksien vahvistamiseen, mutta myöskin palkkion parantamiseen. Myöskin hoitopalkkion verotuksen keventäminen on monelle omaishoitajalle erittäin tärkeä kysymys, ja sitten tietenkin kun hoitopalkkiota saa, niin nykyisen sosiaaliturvan lisäksi pitäisi olla joustavampaa yhteensovittamista, niin että tuet eivät leikkaa toinen toistaan ja siten sitten tietenkin aseta omaishoitajaa jopa entistä vaikeampaan asemaan.

19.29 Aila Paloniemi kesk: Arvoisa rouva puhemies! On tietenkin selvää, että ihan kaikkea omaishoidon vaativassa maailmassa ei pystytä yhdellä hallituskaudella parantamaan, mutta kannattaa kuitenkin huomata, että nyt käsiteltävänä oleva omaishoidon ja perhehoidon kehittämiseen tähtäävä kokonaisuus on merkittävin sosiaalihuollon palvelujen uudistus tällä hallituskaudella ja suuruusluokaltaan valtion vuosittainen panostus omaishoidon ja perhehoidon kehittämiseen on suurempi kuin esimerkiksi edellisellä hallituskaudella koko vanhuspalvelulain toimeenpanoon.

Haluaisin huomauttaa siitäkin, että ennen kaikkea hoitajien hyvinvoinnin tukeminen tunnustaa ja tunnistaa sen merkityksen, joka sekä omaishoidolla että perhehoidolla on koko palvelujärjestelmän kestävyys ylläpitämisessä. Hoidon painopiste voidaan siirtää kotona asumista tukeviin palveluihin vain, jos hoitajista pidetään riittävää huolta. Ja olen huolissani niistä omaishoitajista, jotka eivät osaa pyytää itselleen palveluita. Heitäkin on,

Pöytäkirjan asiakohta PTK 57/2016 vp

ja heiltäkin me saamme puheluita. Kuntien pitää kertoa selvemmin tarjoamistaan palveluista.

19.30 Anne Louhelainen ps: Arvoisa puhemies! Tässä lakiesityksessä ei ole käsitelty omaishoitopalkkion verotusta. Monille pienituloisille ikäihmisille omaishoidon tuki voi olla ainoa tuki pienen eläkkeen lisäksi, ja moni kokee verotuksen omaishoitopalkkiosta kohtuuttoman suureksi työn raskauteen nähden. Kuten edustaja Salonen ansiokkaasti totesi, tukien ei pitäisi leikata toinen toisiaan. Tiedän täältä Helsingin seudulta tapauksen, jossa nuori opiskelijatyttö hoiti omaa äitiään omaishoitajana, ja omaishoidon palkkion saaminen leikkasi opintotukea, joka sittemmin perittiin takaisin.

Arvoisa puhemies! Omaishoito ei ole palvelu, vaan se on hoitomuoto. Omaishoito pitää nähdä laajempänä yhteiskunnallisena toimintana ja omaishoitaja kumppanina yhteiskunnallisessa järjestelmässä.

19.31 Sari Sarkomaa kok: Arvoisa puhemies! Totean vielä: Kun elämme todella tiukkoja taloudellisia aikoja ja isoja leikkauksia on tehty, niin on kyllä sanottava, että tämä on merkittävä lisäpanostus, lisäeuroja valtion talousarvioon, kun omaishoitoa ja perhehoitoa kehitämme, ja pidän tätä erittäin hyvänä. Totean myöskin sen, jos joku tätä keskustelua kuuntelee tai lukee näitä pöytäkirjoja, että kun tämän lain käsittely nyt alkaa, niin nämä ovat tietenkin minimimääriä. Monissa kunnissa ilman muuta omaishoitajien vapaapäiviä on enemmän, palkkioita maksetaan enemmän, eli kunnat nämä päätökset tekevät. Kun täällä on vahvaa tahtoa kehittää omaishoitoa, niin kyllä haluan sanoa myöskin edustajille, että sitä voi tehdä omassa kunnassaan.

Erityisen tärkeä havainto, jonka haluan sanoa, on — kun tammikuussa työskentelin vanhusten kotihoidossa ja kovin monta omaishoitajaa siellä kohtasin — että meidän täytyy tehdä myöskin työtä sen eteen, että sitten kun hoito ei enää kotona riitä ja tarvitaan yhteisökotia tai muuta hoitoa, sen pitää myöskin olla saatavilla. Eli tähän tarpeeseen pitää siellä kunnissa myöskin meidän päätöksentekijöiden vastata ja hoitaa, että tämä asia on kunnossa.

19.32 Anneli Kiljunen sd: Arvoisa puhemies! Täällä varmaan me kaikki olemme antaneet vahvan tuen tälle lainsäädäntöesitykselle, joka täällä on, mutta minun mielestäni on hyvä, että me tuomme tämän laajan kysymyksen tästä omaishoitajuudesta, koska me emme selviä ilman omaishoitajia, ja tulevaisuudessa, jos me emme vahvista omaishoitolainsäädäntöä, sitä perimmäistä lainsäädäntöä, meillä voi olla se riski, että meillä eivät enää ihmiset halua toimia omaishoitajina.

Meillä ikääntyvä ikäpolvi tänä päivänä vielä on vahvasti sitoutunut toisen ihmisen hoitamiseen ja läheisensä hoitamiseen, mutta kun meillä tänä päivänäkin on tilanteita, joissa tytär tai perhe asuu toisella paikkakunnalla ja sitten hoidettava asuu toisella paikkakunnalla, ja kun sitten pohditaan, miten tulevaisuudessa tätä omaishoitajuutta tai etäomaishoitajuutta hoidettaisiin, niin jos ei sitä työelämän ja omaishoidon yhteensovittamista taloudellisesti ja lainsäädännöllä vahvisteta, niin voi olla, että omaishoito ei saavuta niitä kaikkia tavoitteita — ei myöskään taloudellisia tavoitteita, rakennetavoitteita eikä palvelutavoitteita — joihin ehkä sitten tulevaisuudessa meillä olisi mahdollisuus, jos me hoitaisimme tämän asian kunnolla.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 57/2016 vp

Tosiasia on myös valitettavasti se, että nyt kun kunnat ovat taloudellisesti vaikeassa tilanteessa ja haetaan säästöjä, niin omaishoito kun ei ole lainsäädännöllisesti velvoittava eikä pakollinen, säästöjä haetaan myös omaishoidosta, eikä näitä palkkioita kyllä koroteta, vaan valitettavasti pääkaupunkiseudullakin muun muassa Vantaa on tässä viimeiseksi pohjennut sitä, että kaikki omaishoitosopimukset irtisanotaan ja käydään uudestaan läpi, ja sen seurauksena osa sopimusomaishoitajista tippuu palveluiden piiristä pois, ja sitä kautta heidän tilanteensa heikkenee. Näitä tapahtuu eri puolilla Suomea tällä hetkellä, mihinkä tietysti meidän Omaishoitajat ja läheiset -liitto reagoi vahvasti, ja annamme sitten oman tukemme paikallisille järjestöille, että he voisivat reagoida näihin.

19.34 Anne Louhelainen ps: Arvoisa puhemies! Pieni kommentti: Olen erittäin paljon samaa mieltä edustaja Sarkomaa kanssa siitä, että kuntapäättäjillä on myös vahva valtuutus tässä asiassa, että nämä asiat menisivät kunnissa niin kuin tämän hallituksen esityksen ja rahoituksen osalta olisi tärkeää. Tämän lakimuutoksen on tarkoitus tulla voimaan 1. heinäkuuta tänä vuonna, ja voimaantulon jälkeen annetaan kuntainfo, eli kyllä kuntapäättäjilläkin on iso merkitys tässä asiassa, jotta nämä mahdolliset kehitysasiat saadaan omaishoitajaa ja perhehoitajaa tyydyttävällä tavalla eteenpäin.

Keskustelu päättyi.

Asia lähetettiin sosiaali- ja terveysvaliokuntaan.